

na teologické autority nijak neodvolával. Sami komentátoři svůj odlišný přístup nepříliš přesvědčivě hájí (s. x), navíc v současném filosofickém kontextu vyznívá jako poněkud kontraproduktivní, takže by ho nejjeden čtenář mohl právem považovat v rámci filosofické argumentace za diskvalifikační. Mohl by si totiž právem položit jednoduchou otázku: Neměl-li středověký teolog Tomáš Akvinský potřebu vypomáhat si ve filosofické argumentaci Biblií nebo vírou, proč ji mají v současné době tzv. křesťanští filosofové? Je však třeba poprávu uznat, že tento přístup není českým vynálezem ani zvláštností komentátorů ve zde recenzované publikaci; týká se i myslitelů vlivnějších, k nimž náleží např. E. Gilson. Jedná se nejspíše o projekci novodobé skepse, která má větší důvěru v autoritu než v čistě racionální a přirozený argument a která nejpozději od 19. století „úspěšně“ zasáhla i tzv. křesťanskou novoscholastiku.

I přes výše uvedené námítky je však recenzovaná publikace nepochybně úctyhodným počinem, který přináší mnoho autentické filosofické spekulace, vycházející z celoživotního úsilí a erudice obou komentátorů. Vedle dalšího rozšíření a vytřebení české filosofické terminologie, které si filosofický okruh prof. Sousedíka dlouhodobě a úspěšně klade za cíl, přináší tato kniha i originální podněty k další diskusi. Ta se nepochybně dotkne i sporných témat a přístupů, které jsme výše krátce nastínili. To je ostatně i výslovným záměrem obou komentátorů (s. xi).

Efrem Jindráček

Filosofický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. Praha
jindracek@flu.cas.cz

Andrea Rusnáková – Juraj Kalický – Daniela Škutová: Filozoficko-politické aspekty liberálneho vzdelávania

Praha, Naše vojsko 2022. 90 s.

V posledních letech v našem geografickém okruhu významně roste počet knižních publikací reflektujících stav a perspektivy vysokoškolského vzdělávání z pozic různých sociálně a humanitně orientovaných vědních disciplín.¹ Loni vydané kolektivní publikaci s názvem *On Liberal Education and the Autopoiesis of Universities*² před-

1 V této souvislosti odkazují např. na svou recenzi tří takových titulů: Sekerák, M., Emil Višňovský (ed.), *Univerzita, spoločnosť, filozofia: realita versus hodnoty. S pôvodnou štúdiou Axela Honnetha; Jakub Jirsa (ed.), Idea university; John Henry Newman, Idea univerzity. Acta Fakulty filozofickej Západočeskej univerzity v Plzni*, 8, 2016, č. 1, s. 111–115.

2 Jirsa, J. (ed.), *Liberal Education and the Autopoiesis of Universities*. Praha, Karolinum 2023.

cházel podobně zaměřená útlá slovenská monografie s názvem *Filozoficko-politické aspekty liberálneho vzdelávania*. Zpracoval ji autorský kolektiv z bansko-bystrické univerzity. Vydána byla v poměrně skromném nákladu v rámci projektu tamní Vědecké grantové agentury reflektujícím význam internacionalizace vysokoškolského vzdělávání pro konstrukci identity EU a zvyšování konkurenceschopnosti v evropském prostoru. Nicméně, už samotný fakt této grantové dedikace a vydání knihy ve slovenštině v soukromém pražském nakladatelství vybízí k otázce, zda raději nesměřovat úsilí základního výzkumu do formy výstupů v kvalitních zahraničních vědeckých časopisech (případně knihách vydaných v renomovaných zahraničních vydavatelstvích), což je trend, který v posledních letech (nejenom v euroatlantickém prostoru) výrazně posiluje.

Podívejme se však nyní konkrétněji na knihu a její tři kapitoly opatřené úvodem a závěrem. Jedná se o trojici víceméně samostatných textů, které volně spojuje téma „liberálního“ (tedy de facto humanitního) vzdělávání. Autorkou první z nich, zřejmě nejvíce filosoficky laděné, je Andrea Rusnáková. Nabízí v ní zamyšlení nad tématem identity, resp. poslání (současné) univerzity ve společnosti, přičemž vychází z takových autorit, jakými jsou K. Jaspers, L. Strauss či J. H. Newman. Podpůrné argumenty pro svá tvrzení hledá také u současných autorek a autorů, jako jsou M. Nussbaumová či F. Zakaria. Celou plochou relativně stručné kapitoly se vine úvaha nad smyslem univerzitního vzdělávání pro současné generace mladých lidí, nad smysluplností poznatků a zručností, kterých v univerzitním prostředí lze nabyt, a zejména nad praktickou užitnou hodnotou tohoto typu vzdělání. Je zde reflektován tolikrát se objevující (zdánlivý?) rozpor mezi hospodářskými potřebami státu na jedné straně a „vyšším“ charakterem univerzitního vzdělání, které vede ke kultivaci osobnosti člověka a ke slasti z poznávání a porozumění, na straně druhé. Současně Rusnáková uvažuje nad využitím univerzitních znalostí ve vztahu k demokratickému občanství, zdůrazňujíc, že „nestačí mít za cíl pouze vědeckou a odbornou průpravu, stejně tak je důležité klást důraz na výchovu aktivního, zaangażovaného občana, který bude podporovat demokratické principy v evropském prostoru i celosvětově“ (s. 16).³ Je trochu na škodu věci, že autorka více neproblematizuje toto tvrzení v konfrontaci s neliberálními tendencemi některých současných střeoevropských demokracií, kde dochází k cílené erozi principů liberální demokracie.

Ve druhé kapitole vybízí její autor Juraj Kalický k úvaze nad efektivitou univerzitního vzdělávání v 21. století, přičemž zmiňuje i příklad meziuniverzitní spolupráce. Nejde mu však jenom o kvantifikovatelný rozměr vzdělávání a výzkumu. Zmiňuje též dimenzi propojení „liberální univerzity“ s ideou otevřené společnosti, když konstatuje, že předností a „přidanou hodnotou“ tohoto typu univerzity je, že „právě její absolventi mají v sobě ideový potenciál konstruktivním způsobem vytvářet, realizovat a udržet podmínky pro fungování (politicky) otevřené společ-

3 Všechny stránkové odkazy v textu se vztahují k recenzované publikaci.

nosti“ (s. 46). Autor se – obdobně jako Andrea Rusnáková – rozhodl nereflektovat již výše zmíněné neliberální trendy, které se projevují také ve slovenské společnosti; prostě předkládá popperovskou ideu otevřené společnosti jako daný a výchozí fakt. Současně se ve svých úvahách o vztahu mezi budováním „značky státu“ a univerzitním vzděláváním „liberálního typu“ (viz s. 53–54) Kalický (zřejmě úmyslně) nepouští do analýzy toho, jak značku státu (v tomto případě Slovenska) devaluje (či přinejmenším neposiluje) slabá konkurenceschopnost a nízká výkonnost (co se kvantity, a hlavně kvality vědecké produkce týče) slovenských univerzit, které povětšinou nedosahují světových parametrů. Autorův pohled na příčiny a možná řešení této situace by mohl být obohacující.

Daniela Škutová je autorkou třetí a poslední kapitoly recenzované knihy. Svě úvahy věnuje relevanci „liberálního vzdělávání“ v post-covidovém světě z hlediska politického myšlení. Takto pojatá kapitola odpovídá dlouholetému odbornému zaměření autorky, kterým je právě politické myšlení. Škutová reflektuje výrazný ideový oblouk, který se klene od antické filosofie přes vytváření středověkého školního systému, novověkou humanistickou tradicí až po současné liberální paradigma individualismu, provázené „katalogem teoretických a praktických perspektivních tradic“ (s. 62). Následně její úvahy směřují k otázce významu, resp. relevance (dějin) idejí pro politickou vědu, kde na příkladu její (cílené či neúmyslné?) devaluace jakožto vědní disciplíny ilustruje soudobé nedemokratické tendence, hodnotový relativismus a politickou nestabilitu (srov. s. 67). Škoda jen, že některé své myšlenky autorka nerozvíjí hlouběji. Jistě by bylo zajímavé sledovat konfrontaci trendů západního vysokoškolského vzdělávání (prosazující se doktrínu politické korektnosti a genderové citlivosti) s problémy, s nimiž se potýká (nejenom) slovenské vysoké školství, tedy stále nízká konkurenceschopnost, relativně slabé navázání na hospodářskou strukturu země, pokles počtu studentů a studentek či výrazné podfinancování. Navíc v ideovém rámci konzervatismu, z něhož poměrně explicitně autorka vychází, což lze vyčíst už i z názvu jedné z podkapitol: „Ne/postradatelnost konzervatismu v liberálním vzdělávání“ (s. 62).

Recenzovaná kolektivní monografie je svěbytným příspěvkem k navýsost aktuální diskuzi o směřování a smyslu vysokoškolského vzdělá(vá)ní v dnešní době, kdy se dominantním stává imperativ ekonomického užítku v podmínkách rozklížené globální bezpečnostní situace, nárůstu pravicových forem populismu, neliberálního a tzv. konzervativní protivlny (conservative backlash) v mnoha zemích euroatlantického prostoru, včetně Slovenska. Nemluvě o nástupu nových vyspělých forem umělé inteligence, která může představovat (a již do jisté míry představuje) paradigmatickou změnu v celé vzdělávací struktuře.

K celku knihy bych nyní rád připojil ještě pár poznámek. Ta první se týká námětu a struktury. Kapitoly jsou psány spíše jako samostatné části bez větší vzájemné provázanosti. Kniha se tak jeví spíše jako soubor originálních statí, které mezi sebou příliš nekomunikují. Mám za to, že pouhá myšlenka „liberální univerzity“ (navíc

poněkud široce uchopená) není dostačujícím pojítkem. Druhá poznámka se týká jazykové stránky recenzované publikace. V tiráži je uvedeno, že za ni odpovídají autoři. Veškeré texty by si však zasloužily pečlivou jazykovou (gramatickou i stylistickou) korekturu.

Třetí a finální poznámka je zaměřena spíše na obsah než formu. V závěru publikace se dobře zrcadlí to, co je typické pro všechny tři kapitoly, totiž jisté pnutí mezi empiricky poněkud lehce měřitelnou „praktickou užitnou hodnotou“ univerzitního vzdělání, charakteristickou produkcí technických a společenských inovací, kreativních manažerských postupů a etablování se v „oborech budoucnosti“ (srov. s. 79), a „vyšším“ úkolem či spíše posláním univerzit, jež načrtává humboldtovsko-newmanovská vize, která klade důraz především na kultivaci duševní a intelektuální stránky jednotlivce, a tím i celé společnosti. Domnívám se, že toto dilema se autorskému kolektivu nepodařilo uspokojivě rozřešit a obsah i duch jednotlivých kapitol neustále osciluje mezi těmito dvěma póly. Nakonec se zde jako pomyslný bumerang vrací moje poznámka, již jsem zmínil již v úvodu této recenze, totiž jestli má (a pokud ano, pak jaký) smysl jenom nezávazně a povšechně uvažovat o mnohvrstevnatých dimenzích současného univerzitního vzdělání na stránkách kolektivní monografie psané v lokálním, nesvětovém jazyce a vydané v soukromém nakladatelství. Anebo by bylo spíše záhodno soustředit se na jeden konkrétní problémový okruh, který by autoři byli s to zkoumat precizně a do hloubky, přičemž tento výzkum by byl prezentován mezinárodní veřejnosti vědců, vědkyň a policy-makerů v dobře dostupném a kvalitním zahraničním odborném tisku? To je tedy má praktická ilustrace týkající se onoho dilematu, zda je lepší soustředit se spíše na měřitelné výstupy, které mohou přinést tolik žádané akademické „body“ (a v konečném důsledku i finanční prostředky), nebo spíše „jenom“ kultivovat domácí prostředí výstupy s limitovanou dostupností, které unikají zraku přísných scientometrických měřítek. Zodpovězení takto nastíněné otázky však jde už za rámeček knižní recenze a vlastně i primárního tématu recenzované publikace.

Marián Sekerák

Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i., Praha

sekerak@cvs.cz